

Harjumuslik hakkamasaaja

Ta on elukogenud inimene, kes elab kas üksi või koos abikaasaga oma paaritoalises korteris, kus on elatud juba pikalt. Ta võib, aga ei pruugi enam tööd teha, kuid käib üsna aktiivselt linnas kindlaid radu mööda: poes, arsti juures ja satub ka mõnele kultuuriüritusele.

Vajadusel kasutab ta autot, kuid pigem harva, eelistades võimalusel ühistransporti või jalakäimist. Harjumuslik hakkamasaaja elab rahulikku elu. Tal on ka väike majake ja peenramaa linnast väljas, kuhu suviti tihti sõidetakse.

Laste ja teiste sugulastega suheldakse palju telefonis ja käiakse ka üksteisel külas. Nende abi ta otseselt veel ei vaja, pigem aitab ise mõnikord, hoides näiteks lapselapsi. Naabritega, keda rohkem tuntakse, on hea läbisaamine.

Ta võib käia ka trennis või kuuluda mõnda hobiringi või seltsi, mis toimib tema jaoks omamoodi infovõrgustikuna. Ühistu koosolekutel üldjuhul käib, aga leiab, et seal midagi olulist ei otsustata.

Suuremad hirmud

- kui juhtub midagi, siis kas **lapsed ja lapselapsed** ikka saavad hakkama;
- kui **küte talvel ära kaob**, siis on korteris raske;
- kui enam **tervis** ei lase tegutseda ja endaga hakkama saada;
- mingil määral ka **infopuudus**;
- ei tea enam **keda või mida usaldada**.

„Hirm ei tule mitte olukorrast endast, vaid **teadmatus**est, kui sa ei saa aru ega kujuta ette, mis toimub ja kui kaua see kestab.“

„Ei ela mina nii nagu minu lapsed, kellel on kahe päeva toit kapis.“

Ohutunne

Harjumusliku hakkamasaaja ohutunne on tema hinnangul pigem **madal**, mis võib osalt olla seotud **olukorra tõsiduse eitusega**.

Ma püüan halbadest asjadest mitte mõelda [...] noh, kuna elu on selline, et olen ilusti rahulikult pensionil ja ainus kohustus on vahepeal lapselapsi hoida, siis ma tunnen ennast turvaliselt kodus ja ütleme laste juures.

Elus on juba ühtteist nähtud ja **alati hakkama saadud**. Arvab, et enamiku olukordi ta elaks lihtsalt üle. Kriisilukorra paralleelina kirjeldab nõukogude-aja majanduslikku kitsikust – ka siis tuldi toime.

Tunneb end Eestis hetkel **üsna kindlalt**. „Õudseid mõtteid“ heietada ei taha – **sõda kardab**, kuid tõrjub need mõtted teadlikult endast eemale.

See pole ei tea mis lemmikteema ju. Nii nagu ma ei mõtle selle peale iga päev, nii ei meeldi pikka juttu sellest väga ajada.

Elektrikatkestus ega üleujutus seevastu ei tekita temas hirmu – neid on ikka ette tulnud ja nendega on alati hakkama saadud.

No pole elektrit, siis pole elektrit. Meil on ka väike matkagaasipliit olemas.

Valmisolek hädaolukorraks: varud ja plaan

- **toiduvarud vähemalt nädalaks** – on harjunud, et varusid peab olema ning hoidiste tegemine on samuti iga-aastane;
- vähemalt üks **viieliitrine kanister vett** on olemas;
- **küünlaid** on aja jooksul kogunenud kappi palju, ka **taskulampe ja patareisid** leidub;
- hoiab kodus alati veidi **sularaha**;
- auto paak on üldiselt **bensiini täis**;
- **ravimite varu** on olemas (kõik retseptid kohe väljaostetud);
- olemas **maakodu**, kuhu vajadusel sõita, kuid see on kasutatav vaid suvel.

Aa, noh, mul on küünlad, tikud, vesi tuleb ka, aga mul on nagu alati viieliitrine varu, see kanister Maximast, kui asi selleni peaks minema. Ja kui mitte midagi ei ole, siis mul on lähedal suvila, ma sõidan sinna, seal on mul, noh, kust vett võtta.

„Peaasi, et **lapsed ja lapselapsed** oleksid korras.“

Motivatsioon

Ta on **harjunud hakkama saama** ja lootma enda ning lähedaste peale. Hädaolukorraks on ta justkui **kogemata valmis** – tal on varud, kuid need ei ole soetatud sihipäraselt hädaolukorraks, vaid pigem on see harjumuslik.

Lähiring ja laste heaolu on see, mis teda kõige rohkem tegutsema motiveerib – ta tahab, et **lapsed ei peaks tema pärast muretsema**.

„Kuidagi on selline **usk meie valitsejatesse** kadunud.“

Vastutusloogika

Harjumusliku hakkamasaaja põhimõte on, et **inimene ise peab endaga hakkama saama**. Ei ole mõtet loota riigile või KOV-ile – neilt ei pruugi abi saada. Ta väljendab nende suhtes ka mõningast usaldamatust.

Ta ei tõtta kedagi häda korral ka kohe “torkima”. Üksteist aitavad lähisugulased ja vajadusel ka naabrid. **Riik peaks korda hoidma, infot jagama ja tagama arstiabi**.

Ega lapsi ei taha väga tülitada, kuigi nad on alati valmis appi tulema, et nii kaua kui ise jaksad, niikaua ei ole hullu.

Mina kaldun sinnapoole arvama, et siin on ikkagi iga inimene peab nagu iseenda ja oma pere eest nagu vastutama kõigepealt. Ja kui seal on üksikuid selliseid, kes tõesti ei saa hakkama... no neid peaks aitama küll kohalikud omavalitsused, riik. Kuidas ta seda teeb? Kuidas see toimib? Ma olen selliseid mõtteid eemale lükanud. Ma ei taha oma pead vaevata.

Leiab, et kortermaja võiks tegelikult olla ühiselt küll natuke paremini ettevalmistunud, kuid ei näe, kes seda korraldada võiks, ja ei usu, et seda kunagi tehakse – sarnaselt riigiga on ta ka **ühistu töös pettunud** ja ei oota sellelt enam midagi.

Oleks hea, kui majades oleksid mingid ettevalmistatud kohad või asjad kriisi puhuks. Näiteks maja generaator või ühised veevarud.

„See [linn] on küll selline instants, küll viimane koht, kuhu pöörduks.“

Arvatav käitumine ohuolukorras

Kuna tal on varud olemas, siis ta kohe muretses ei hakka, vaid pigem **ootab olukorra leevenemist rahulikult**.

Ainus, mis tegutsema paneks, on **mure laste pärast** – teab, et neil ei ole toidu, vee ega muid varusid ja **kõhkleb, kas nad saavad hakkama**. Seetõttu helistab ta neile kohe, kui midagi suuremat juhtub. Kui vaja ja kui on suvi, **sõidavad kõik maale** – seal on kaev ja puupliit jm varud.

Ta ei tea täpselt, mida teeks, kui **elekter talvel pikaks ajaks ära kaob**, kuid leiab, et tegutses pigem intuiitselt ja et nad tuleksid toime. Varjumise vajadusel **jääks pigem oma korterisse**.

No mahtumise mõttes küll, aga kui kindel see kelder on, see on omaette omaette küsimus, et see klaustrofoobia on sihuke, et pigem pigem ei trügi sinna.

Infokanalid

- **ERR, Postimees ja Delfi** – loeb pigem pealkirju;

Usaldamatus on nii suureks läinud, et ega ma ei usalda enam ühtegi uudist sada protsenti. Ma loen küll neid pealkirju ja kuulan raadiost neid uudiseid, aga ma ei võta neid ühtegi puhta kullana. Kuidagi on elu mind selliseks muutnud.

- tal on **Facebooki** konto (lapsed tegid), kuid väga ei kasuta seda;
- **raadio** – Vikerraadio, Klassikaraadio;
- linnaleht;
- tuttavad ja lähedased;
- trepikoja infotahvel

Mõnikord pannakse trepikotta teade, et teatud kuupäeval tuleb vee või elektri katkestus.

Igal pool on liiga palju propagandat. Kust poolt ka ei vaata, igal pool on oma versioon reaalsusest.

Teadlikkus

Tema **teadmised tulevad elukogemusest**. Uudiseid jälgib ta igapäevaselt, kuid ei usalda väga midagi, mida seal räägitakse.

Tunneb, et infot on palju, kuid **ei oska hinnata selle usaldusväärsust**, mistõttu ei saa kellegi ega millegi (peale enda) enam kindel olla.

Kodus on kusagil infovoldik, mis räägib, mida teha hädaolukorra puhul, aga arvab, et seal ei ole tema jaoks uut ega kasulikku infot. Pigem loodab „**talupoja tarkusele**“. Ainus asi, mille kohta oleks võib-olla tõesti teadmisi vaja, on **avalikud varjumiskohad**.

Ega mulle tundub, et ega need infomaterjali tegijad ka rohkem ette ei näe ju. Ega nad ei ole õnnetuse avastajad, nad on ainult niisugused etteaimajad, umbes.

Takistused

- **usaldamatus riigi ja KOV-i suhtes** võib panna teda ametlikku infot eirama (samas võib uskuma jääda valeinfot);
- **ei taha lapsi tülitada**, kui just päris suur häda käes ei ole (*Neil on oma elu*);
- **teadmiste ja tegevuste juhuslikkus** – puududa võivad konkreetset tegevusplaanid, kokkulepped ja teadmised hädaolukorras käitumiseks.

„Usaldamatus on nii suureks läinud, et ega ma ei usalda enam ühtegi uudist sada protsenti.“

Elukeerises riigiusaldaja

Elukeerises riigiusaldaja on stabiilse sissetulekuga kõrgharidusega pereinimene. Ta elab kaaslase ja väikeste lastega enda kolme- või neljatoalises linnakorteris. Tema argipäev on kiire ja kaootiline – töö ja pereelu kõrval ei jää kuigi palju aega, et tegeleda "lisa"teemadega nagu kriisivalmidus.

Elukeerises riigiusaldaja tunnistab, et vastutustundlik inimene peaks hädaolukordadeks ka ise valmistuma, kuid igapäevases virvarris ei ole ta selleni jõudnud. Tema käitumist mõjutab suur usaldus riigi ja selle toimimise suhtes ning usk, et midagi hullu lähiajal ei juhtu, seega ohuolukorraks valmistumine ei ole prioriteet.

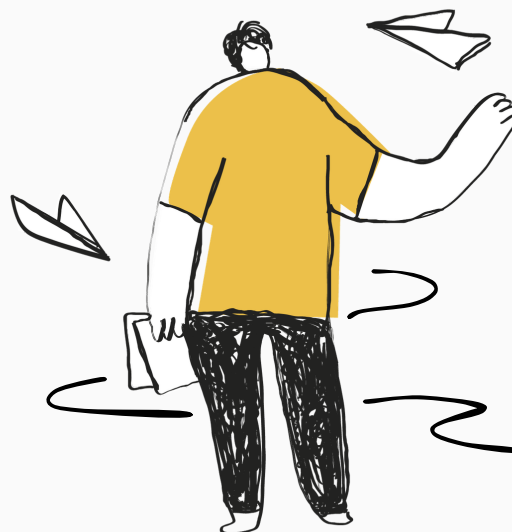
Eks see on lihtsalt see, et igapäevaelu on piisavalt kiire, et ei jõua sellise asjaga tegeleda, pluss siis tõesti, kui enda hinnang on, et on ebatõenäoline, et mingid sellised olulised häiringud tulevad, siis see ei tundu nagu akuutne asi, millega tegeleda. [...] Eks me nagu üldiselt arvame, et vastutustundlik oleks mõelda ja ka tegutseda mingil määral, ette valmistada.

Suuremad hirmud

- **teadmatus** (kui kaua ohuolukord kestab, mis toimub);
- ühiskondlik **paanika ja rüüstamine**;
- **internetiühenduse, mobiilside kadumine** ja info puudumine;
- **võimetus korterist lahkuda**;

Korteris, kui keskkütet ei ole, kui joogivett ei ole varutud, siis ega seal kaua olla ei saa.

- **laste heaolu** tagamise keerukus ohuolukorras.

„Mul on raske mõista, miks seda peaks tegema keegi teine peale riigi või linnavalitsuse. [...] Minu ootus Eesti riigile oleks, et see on siiski hästi toimiv riik.“

Ohutunne

Teda iseloomustab pigem **madal ohutunne**, mis on mõnevõrra siiski pärast COVID-19 pandeemiat ja Ukraina sõda tõusnud. Ta ei pea tõenäoliseks, et Eestis juhtuks lähiajal midagi tõsist.

Arvab, et kui peaks ette tulema laialdane elektrikatkestus, siis see **lahendatakse kiiresti**. Kõige rohkem ohutunnet tekitab võimalik sõda, kuid ka siin **usaldab, et riik teeb piisavalt head ennetustööd**, et seda ei juhtuks.

Mingit sellist lühikest ja ajutist elektrikatkestust, seda ma arvan, et see on keskmine tõenäosus, aga mingisuguseid tõsisemaid häiringuid pean pigem madalaks tõenäosuseks.

„Kõige rohkem hirmutab just nimelt **teadmatus**. Teavitamine aitaks võibolla paanikat vähendada.“

Valmisolek hädaolukorraks: varud ja plaan

- juhuslikult kogunenud **paari päeva kuni nädala toiduvarud**;
- mõni küünlalamp ja taskulamp;
- **patareivarud** (eelkõige laste mänguasjade jaoks);
- **sularaha** vahel juhuslikult olemas;
- **vett pole varunud**;
- on **perega väga pealiskaudselt arutanud**, mida hädaolukorras teeks;
- eeldab, et saab **laiendatud perega** koos ohuolukorra üle elada.

Ma ei ütleks, et ma liiga hästi valmis olen. Aga kindlasti seitse päeva ikka saab hakkama, et mitte siin korteris ei saa seitse päeva võib-olla hakkama, aga nii-öelda pere peale, nii me saame ikka hakkama.

„Nii-öelda pere peale, nii saame ikka hakkama.“

Takistused

- **ajapuudus** (töö ja pereelu vahel ei ole olnud aega mõelda ohuolukorraks valmistumisele);
- **valmistumine ei ole hetkel prioriteet** – pigem madalast ohutajust tingitud tunnetus, et “aega on”, praegu ei ole vaja veel tegutseda;
- (liiga) **kõrged ootused riigile**;
- **ei taha toitu raisata** (keskkonnateadlikkus);
- **linnakorteri piirangud** (keskküttest sõltuvus, ruumipuudus varude jaoks);

„Sellisel juhul on natuke pahasti, eriti kui vett ei ole.“

Vastutusloogika

Mõistab, et riik on hädaolukordadeks nii valmis, nagu on tema kodanikud, kuid käitumises **lükkab esmase vastutuse riigile**.

Ta usaldab, et Eesti riik tuleb ohuolukorra lahendamiseks **pigem kiirelt toime**, mistõttu ootused iseenda ja lähedaste tegutsemisele on vastutusloogika järgmisel astmel.

Sellisel juhul on natuke pahasti, eriti kui vett ei ole. Aga no põhimõtteliselt, ideaalis on ju see, et linnavalitsus peab tooma siis sellisel juhul, siis tsisterni autosid siia maja juurde. Aga kas nad toovad, see on juba hoopis midagi muud.

Tunnistades, et laialdase hädaolukorra korral ei pruugi riik igale poole võrdselt kiiresti jõuda, on ta **“ooteajal” valmis ka oma tugivõrgustikuga toime tulema**, kuid leiab, et selleks on tema ja lähedaste ressursid siiski piiratud.

Motivatsioon

Teda motiveerib enim **pere turvalisus** – kui ta tunnetaks ohtu oma lähedastele, hakkaks ta ka valmistuma. Hetkel on **riskitaju madal**, mistõttu ei ole ohuolukorraks valmistumine prioriteetsete tegevuste seas.

Lisaks ei puudutata antud teemat kuigi palju ka tema **sotsiaalses ringis**. Kui sõprade seas oleks ettevalmistumine „norm”, võiks see tedagi motiveerida. Lisaks aitaks anda vajaliku tõuke see, kui ohuolukordadeks ettevalmistuste tegemine oleks **lihtne või “peidetud” teiste kohustuste sisse**.

No ilmselt kui, kui tahta, et minusugused ka sellega tegeleks, siis oleks hea mõelda välja mingisuguseid mehhanisme, mis ei sõltu sellest, kas ma viitsin süveneda või mitte, vaid mis kuidagi mingi asi, mida ma niikuinii pean tegema, selle raames ma peaks ennast kurssi viima.

Arvatav käitumine ohuolukorras

Elukeerises riigiusaldaja esimene tegevus ohuolukorras on info otsimine. Ta tahab teada, **mis on juhtunud ja kui kaua ebameeldiv olukord kestab**. Seejärel võtaks ta ühendust lähedastega ning kaaluks perega **lahkumist maakoju** (suvila, vanematekodu), kus on parem võimekus hakkama saada.

Ma arvan, et me lihtsalt nagu pakiksimme asjad kokku ja sõidaksime kas minu vanemate juurde või elukaaslase vanemate juurde.

Kui mingil põhjusel ei ole aga kodust lahkumine võimalik, hakkab ta **viimases hädas ka naabritega suhtlema ja ühiselt lahendusi otsima**. Tõenäoline on, et kui oma pere heaolu on kindlustatud, hakkab ta aktiivselt abi pakkuma ka teistele.

„Sõidaksime kas **minu vanemate juurde** või elukaaslase vanemate juurde.“

„Ma lihtsalt ei ole neid **reaalseid samme astunud**.“

Teadlikkus

Ta ei ole väga süvenenud, kuid **teab, et kriisikäitumise info on kättesaadav**, ja usub, et leiaks selle kiiresti, kui vaja. Oskab erinevate platvormide ja rakenduste **infot kõrvutada ja kriitiliselt analüüsida**, kui selleks peaks vajadus olema. Elukeerises riigiusaldaja usaldab eelkõige ametlikke (riiklikke) kanaleid.

Erinevaid ohuolukordadeks ettevalmistavaid **kampaaniaid on ta näinud**, kuid pole neile erilist tähelepanu pööranud. Näiteks teab ta umbkaudselt, mida **kriisipakk** peaks sisaldama, kuid pole seda kokku pannud.

Jah, ma arvan, et tegelikult see info on kõik kättesaadav, isegi ma olen vaadanud neid kohti, kus see info on ja ma isegi nagu tean, mida on vaja [...]. Aga ma lihtsalt ei ole nagu neid reaalseid samme astunud.

Infokanalid

- **ametlik meedia** (ERR), **asutuste veebilehed** (ministeeriumid, PPA, Päästeamet, kriis.ee);
- **Facebook** – kriitiliselt, jälgib seal väga piiratud arvu lehti ja gruppe;
- **näeb igal pool infot** ja **oskab seda otsida**, kuid igapäevaelus ei jõua süveneda.

Süsteemile lootja

Süsteemile lootja on täiskasvanu, kes elab üürikorteris – üksi, elukaaslase või sõpradega. Ta võib olla tudeng või hiljuti õpingud lõpetanud ja tööturule sisenenud noor ning sõltub veel teatud määral vanematest ja laiemast perekonnast.

Ta liigub igapäevaselt palju, on mobiilne ja kosmopoliitne: jälgib rahvusvahelisi sündmusi, on kursis keskkonnateemade ja geopoliitiliste pingetega ning tajub reaalseid ja aktuaalseid just globaalseid ohte.

Kohalikul tasandil tunnevad tema ja tema sõbrad end turvaliselt, lähtudes eelkõige mõttest, et „Eestis vaevalt midagi juhtub“. Tal ei ole olnud vajadust mõtestada eri rolle (enda, riigi ja kogukonna omi) hüpoteetilises hädaolukorras, sest ta on optimistlik, et süsteem toimib ja kõik laabub.

Muretut meelt soodustab ka teadmine, et vanemad jt lähisugulased on olemas ning kui riik peakski hätta jääma, siis nende peale saab ta ikka loota.

Selles mõttes, et ma tean seda, et kui on midagi, siis mu vanemad väga suure tõenäosusega võtavad eesmärgiks, et teha kindlaks, kus nende lapsed on.

Suuremad hirmud

- **isolatsioon ja eraldatus** (ei saa lähedastega ühendust);
- **internetiühenduse kadumine** ja info puudumine;
- **mobilisatsioon** (sõja korral);
- olukord, kus **kõik teenused on korraga maas**.

Kui sa vaatad, et kapid on tühjad ja vett ei voola ja kõik on pime ja helistada ei saa, siis mul oleks paanika juba kindel.

„Ma tahaks loota, et nad [riik] on valmis ja nad on reklaaminud seda, et nad on valmis, aga eks ma loodan, et see olukord kätte ei jõua, aga kui kunagi peaks jõudma, siis eks me näeme.“

Ohutunne

Süsteemile lootja **ohutunne on pigem madal**. Uudised ja sotsiaalmeedia sisu poliitilistest pööretest ja sõdadest tekitavad küll **ärevust**, kuid ta tajub neid pigem Eesti kontekstis kaugetena – ta usub ja loodab, et need ei saa tugevalt tema isiklikku kogemust siin elades mõjutama.

No ikka on see hirm, et midagi midagi võib juhtuda, aga see ei ole kunagi nii tugevalt üle käinud, et see hakkaks mulle muret tekitama.

Siiski paneb teda **Ukraina sõja kõrval** muretsema näiteks **Trumpi juhitud poliitika**. Võib öelda, et ta mõtleb globaalsemalt kui keskmine eestlane, kuid lokaalsete ohtudega seotud riskid teda pigem ei kõneta. **Tal puudub kogemus hädaolukordadega või on need romantiseeritud** (ja mitte tajutud hädaolukordadena).

Ja elektrikatkestused olid siis, kui ma veel elasin vanematega koos ja siis need tundusid just nagu kõige mõnusamad päevad. Kõik küünlad pandi põlema ja [mängiti] lauamänge.

„Ma arvan, et mitte kaua ei pea korteris üksi vastu, sest vett pole.”

Valmisolek hädaolukorras: varud ja plaan

- **varud puuduvad täielikult või on juhuslikud** (küünlad, tikud, mõned kuivained);
- tavaliselt on olemas **täislaetud akupank**, kuid igapäevaelu vajadusest, mitte hädaolukorras kasutamiseks;
- **sularaha on väga harva**;
- ei ole lähedaste ega sõpradega **kriisistsenaariumite üle arutanud**.

On mingid kuivad varud olemas, raadiot pole, elektrita – ma mõtlen, kui kaua telefon ja sülearvuti vastu peavad, see tähendab, ei tea, maksimaalselt 12 tundi, võib-olla rohkem, aga ma arvan, et mitte kaua (ei pea korteris üksi vastu), sest vett pole.

Motivatsioon

Motivatsioon ohuolukordadeks valmistuda süsteemile lootjal **praktiliselt puudub**. Tema perekonnas on vähemalt üks inimene (näiteks vanem või sugulane maal), kes on hästi valmistunud – **see annab turvatunde ilma, et peaks ise tegutsema**.

Pealegi tunneb ta, et tervis on hea ja ta saaks vajadusel liikuda kuhu vaha. Ta on eluetapis, kus **lapsed, isiklik kinnisvara ja pikaajaline vastutus kellegi eest puuduvad**, seepärast ei tunne ta survet valmistuda.

Käitumist kujundavad oluliselt ka **ruumi-, raha- ja ajapuudus**. Teda võiks motiveerida ohuolukordadeks valmistuma näiteks see, kui tal oleks mõne vabaajategevusega seonduv kogukond, kellega koos võetaks see teema ühiselt käsile.

Selles mõttes sularaha teema on see, et kuna mul on iga nädal see teatud summa, mis ma saan elamiseks kulutada siin. Seega need lähevad täpselt ära toiduasjadele.

Vastutusloogika

Kuna ta ei ole süvenenud Eestis ohuolukordade puhkemise tõenäosusesse, tunneb ta sellest teemast end kaugel olevat ning tajub ka ise **minimaalset vastutust**. Süsteemile lootja loodab pigem kõigile teistele kui iseendale.

Õel on elumaja, tal on kamin, et siis kui väga külmaks peaks minema, eriti talvel, siis sinna saab sooja minna ja tal on puud varutud.

Ta leiab, et elektrikatkestuste, üleujutuste ja teiste ebameeldivate olukordade **lahendamise kohustus on riigil**. Samas on tal selge arusaam, et tema ei ole riigi jaoks hädaolukorras prioriteet – ta arvab ja loodab, et kõige haavatavamad (tema hinnangul näiteks eakad) saavad abi esmajärjekorras. Seega ootab tema **riigilt esmalt informatsiooni**, kuid vastutust eeldab ja abi hakkamasaamisel loodab **eeskätt tugivõrgustikult**.

Kindlasti riigi poolt ootaks siis vastuseid ja lahendusi, et kuulda, et kui kaua ja mispärast sellised asjad on. Aga ikkagi ma arvan, et pere ja sõbrad on esimesed inimesed, kelle poolt ma tean, et ma saan kindlasti abi, et ma arvan, sellistes olukordades on inimesi, kes palju rohkem abi vajavad. Et riik siis esmalt aitab neid.

„Kindlasti riigi poolt ootaks siis vastuseid ja lahendusi, et kuulda, et kui kaua ja mispärast sellised asjad on.”

„Mul on iga nädal see teatud summa, mis ma saan elamiseks kulutada siin.”

Arvatav käitumine ohuolukorras

Esimese sammuna **kontakteeruks ta oma lähedastega** ning lahkuks peaaegu viivitamatult oma korterist **turvalisemasse kohta** – suvilasse, vanematekoju või maal elavate sugulaste juurde. Ta ei pruugi ise autot omada, kuid on liikuv ja hea tervisega ning arvatavasti leiaks viisi kohale jõuda.

Kui lahkuda ei saaks, jääks ootama **riiklikke või piirkondlikke abistajaid**. Naabritega ei ole ta üldse harjunud suhtlema (või on suhted veidi "hapud") ja nende poole pöörduks ta vaid tõesti **viimases hädas**. Side katkemisel oleks tõenäoliselt halvatud ja segaduses ning võiks sattuda paanikasse.

Me arutame seda mõnikord sõpradega, ausalt öeldes, kuna me asume sellises piirkonnas, aga ma arvan, et ma koguksin asjad kokku – sellised hädavajalikud – ja läheksin vanemate juurde, nad elavad minust viie minuti kaugusel.

Infokanalid

- **ERR, Postimees, Delfi;**
- **Facebook, Instagram** – sotsiaalmeedia sisusse suhtub kriitiliselt, kuid see on peamine igapäevane kanal, kus ta saab oma (enamasti globaalsed) uudised;
- **„Ole valmis!“ rakendus nutiseadmes** (aga uuendamata, unustatud);
- **pere ja sõbrad.**

No ma tean, et hästi palju niisuguseid trolle on sotsiaalmeedias, kes püüavad inimese mõtteviisi ja kuidagi arvamust kallutada. Et just nagu kriisilukorras, tean väga hästi, et Venemaa nagu üritab õõnestada seda ühiskondlikku olukorda sees.

„Et just nagu kriisilukorras, tean väga hästi, et Venemaa nagu üritab **õõnestada** seda ühiskondlikku olukorda.“

Takistused

- **rahapuudus ja ruumipuudus** üürikorteris;
- **hirm stigmatiseerimise ees** („mida sõbrad mõtleksid“);
- **infos orienteerumine on keeruline**, sõltub suuresti sotsiaalmeedias jagatust;
- **lapsepõlvkogemused**, kus elektrikatkestusi romantiseeriti;
- **ajutine, vastutusvaba eluetapp** (üürikorter, ebastabiilne tulevik) ei soosi pikaajalise perspektiiviga planeerimist.

„Minu põlvkond ei tea, mis on **kriis**.“

Teadlikkus

Süsteemile lootja on siit-sealt kuulnud ohuolukordadeks valmistumisest ja riiklikest kampaaniatest, kuid ei ole neisse süvenenud ning **teadlikkus on pealiskaudne või puudulik**.

Teadmised, mis peaks kodus olemas olema ja mida hädaolukorra korral teha, on **juhuslikud ja killustunud**. Näiteks hiljutine ohusireenide avalik testimine puudutas teda küll isiklikult, sest ta kuulis sireene, kuid pigem süvendas see teadmist, et riigil on kõik kontrolli all ja indiviidina ta muretsema pea.

Ta on ka teadlik „Ole valmis!“ rakenduse olemasolust ja selle võib-olla kunagi ka allalaadinud, kuid see ei ole viinud tegutsemiseni, sest ta ei suuda selle funktsiooni enda reaalsuse osaks võtta.

Minu põlvkond ei tea, mis on kriis. Et mu vanemad teavad, mu vanaema teab, mis on kriis, aga mina seda ei tea jah.

Abivajav ootaja

Ta on kehvast tervisest tulenevate füüsiliste piirangutega üksi väikses linnakorteris elav inimene.

Abivajav ootaja ei ole igapäevaselt kuigi liikuv, vaid veedab suurema osa ajast oma korteris. Siiski käib ta ise bussiga toidupoes ja arsti juures.

Perekond elab samas linnas või veidi eemal – nendega suhtleb telefoni teel üldjuhul paar korda nädalas, vahel käiakse tal ka külas.

Ta on pensionil või töötab kodust vähesel määral. Sissetulek on väike, kuid ta ei vaja ka igapäevaselt palju. Ta ei pruugi töötada, vaid elada suuresti pensionist või sotsiaaltoetustest.

Oma majaelanikke ta tunneb nägupidi, kuid pigem ei suhtle nendega. Ühistu koosolekute osas leiab, et tal ei ole sinna asja.

Paljusid ma ei tunne. Siin on palju noori ja võõraid, ma ei tea neid üldse.

Suuremad hirmud

- üksijäämine (sh side kadumine);
- kütte ja vee kadumine;
- et lähedased satuvad ohtlikku olukorda.

No kui, kui elektrit ei ole, siis ei ole ka mobiilsidet ja mobiil saab tühjaks ja ongi kõik, et sul siis mobiil, sidet ja internetti ei ole.

„Kõige ebameeldivam on külm. Kui talvel ei ole kütet.“

“Ma lihtsalt istuksin kodus ja ootaksin.”

Ohutunne

Talle ei meeldi mõelda, et Eestis võiks ette tulla mõni laiapõhjalisem hädaolukord. Tunneb, et tema oleks sellises olukorras **haavatav** ja **ei saaks ise hakkama**.

Elektrikatkestusi on ta ikka kogenud, kuid ei midagi suurt ega hullu, samas leiab, et kui elekter näiteks terveks ööpäevaks ära läheks, siis tal hakkaks hirmus, sest midagi ei ole teha (telekas ei tööta), telefoni akut ei saa laadida ja **sellises olukorras oleks üksiolek jube**. Arvab, et sellist olukorda Eestis siiski ette ei tohiks tulla.

On pärast Ukraina sõja algust küll ärevam, kuid **lökkab hirmumõtted pigem endast eemale**, lootes, et Eestis ei juhtu praegu midagi ja saab rahulikult oma elu ära elada.

„Üldiselt on **turvaline**. Ma elan rahulikult.“

Valmisolek hädaolukorras: varud ja plaan

- juhuslik paari päeva toiduvaru;
- paar poolikut küünalt;
- natuke sularaha;
- ravimite varud mõneks ajaks.

Kaks-kolm päeva saaksin hakkama, mitte rohkem.

Motivatsioon

Abivajav ootaja elab lihtsat ja vähenõudlikku elu – igapäevaselt tegutsema motiveerib teda oma enda **tervis ja lähedased**. Ta püüab hakkama saada, kuid ei ole kuigi enesekindel, et saab.

Ta **ei ole ohuolukordadeks valmistunud**, sest leiab, et sellega võib "kurja kaela kutsuda" ning lisaks on tal natuke minnalaskmismeeleolu (kui tõesti midagi peaks juhtuma, siis temal oleks raske niikuinii, seega ei ole mõtet üritada valmistuda).

Teda motiveerib lähedaste toetus. Varude komplekteerimine võiks toimida **lähedaste initsiatiivil ja toel**.

Ma ei taha isegi mõelda sõjale.

„Minu jaoks on peamine, et **tervis oleks korras**.“

„Kui midagi tõsist on tulemas, **küll sellest teatatakse**.“

Vastutusloogika

Abivajav ootaja loodab hädaolukorras eelkõige **välisele abile**. Ta tunneb oma füüsiliste piirangute tõttu suurt sõltuvust teistest ja loodab **esma-järjekorras oma lähisugulastele**. Kui nemad ei saa mingil põhjusel talle appi tulla, siis jääb ootama **KOV-i või riigi abi** (ei ole selle peale väga mõelnud, kuid loodab, et see ikka tuleb).

Sellisel juhul on natuke pahasti, eriti kui vett ei ole. Aga no põhimõtteliselt, ideaalis on ju see, et linnavalitsus peab tooma siis sellisel juhul, siis tsisterni autosid siia maja juurde. Aga kas nad toovad, see on juba hoopis midagi muud ja ega iga maja juurde neid tsisternautosid neile ei jätku ka ju.

Kui see on kogu piirkonnas, siis Mustamäe linnaosa juba midagi teeb./.../Ma arvan, et nad ei jäta inimesi niisama.

Peab oluliseks, et lähisugulased kõigepealt muretsesid **ikkagi ka iseenda eest** ja küllap nad tuleks ka appi, kui vähegi võimalik.

„Ilmselt oleks vaja, et **keegi tuleks ja vaataks**, kas minuga on kõik korras.“

Teadlikkus

Ta on kuulnud siit-sealt soovitusi valmistuda hädaolukordadeks, aga **ei tunne, et tema oleks selle info sihtgrupp**. Leiab, et infot on palju, aga ta ei ole sellesse süvenenud, sest see on **liiga segane** ja ta ei tea, mida tema siis ikkagi teha võiks.

Vahel räägitakse televisioonis, et peaks olema vee ja toidu varu. /.../ Aga mina ise sellega ei tegele. /.../ Võib-olla on seda rohkem vaja noortele inimestele.

On kuulnud, et kui sireenid lähevad tööle, siis peaks vannituppa minema. Aga ta ei taha teemasse süveneda, sest see tekitab **ärevust**.

Ma ei taha sellele mõelda, mida rohkem mõtled, seda halvemini magad.

Arvatav käitumine ohuolukorras

Ta ise arwab, et kõigepealt ta lihtsalt **vaataks aknast välja**. Seejärel, kuigi see on ebamugav, koputaks ka naabrite ustele, et uurida, äkki nemad teavad, mis toimub ja mida peab tegema.

Ma vaataksin, kuidas teised käituvad.

Ei, no ma jääks esialgu koju. /.../ Sellepärast, et no minu liikumisega ja nii edasi... Kuidas ma hakkan siin liikuma?

Eeldab, et kui midagi peaks juhtuma, siis **lähi-sugulased** võtavad temaga ühendust või tulevad vaatama, kas temaga on kõik korras. Vajadusel läheks nendega kaasa, kuigi tunneb end kodust väljas pigem ebamugavalt ja **kui vähegi võimalik, ei läheks kuhugi**. Helistaks ka ise lähedastele. Kui kedagi ei tule, helistaks 112.

Ma süütaaksin küünlad. Ja ausalt öeldes tahaksin, et keegi oleks kõrval – täiskasvanu, võib-olla keegi noorem. /.../ Tütar või lapselaps. Lihtsalt et keegi oleks kõrval.

Inimesed peaksid üksteise eest rohkem hoolitsema.

„Ma ise ei oska midagi parandada, ootaksin lihtsalt.“

Takistused

- **liikumispiirang** (tervisest tulenev);
- **madal sissetulek**;
- **motivatsioonipuudus** (veidi minnalaskmismeeleolu);
- **teema vältimine**;
- **piiratud informatsioon**;
- võib olla ka piiratud **eesti keele oskus**.

Infokanalid

- **televisioon** (kõik kanalid, mis telekast tulevad, aga rohkem ETV ja ETV+);
- **Delfi pealkirjad**;
- trepikoja **infotahvel**;
- **lähisugulased** ja mingil määral **naabrid**;

„Ma vaatan iga päev uudiseid.“

Strateegiline ellujääja

Ta on tõenäoliselt keskealine inimene, kes elab üksi või koos kaaslasega. Tema enda või kellegi tema lähiringist amet võivad olla seotud jõu- või pääste-struktuuridega, mis annab talle lisateadmisi ja praktilisi oskusi hädaolukorra jaoks valmistumiseks. Tal võivad olla täiskasvanud või teismelised lapsed.

Strateegiline ellujääja on harjunud võtma vastutuse enda peale – ta tunneb seda rolli kandes end kindlalt ja vajalikuna. Ta elab küll linnakorteris (aga mitte pealinnas), kuid tal on maakoht, kuhu häda korral minna, ning sealt tulevad ka tema praktilised oskused ja harjumused.

Tema valmisolek hädaolukordadeks ei tulene kampaniatest ega riiklikest soovitusetest, vaid isiklikust kogemusest, hoiakutest ja konkreetsetest sündmustest, mis on teda motiveerinud, nagu COVID-19 pandeemia või Ukraina sõja algus.

Oma rolli võib mängida ka perifeerse Eesti linna igapäevane elu. Ta võib tajuda, et asub geograafiliselt, aga ka mentaalselt "riigist" eemal. Ta mõtleb psühholoogilisele vastupidavusele, mitte ainult füüsilistele varudele. Valmisolek on tema jaoks pidev seisund, mitte reaktsioon.

Ma ei pea ennast mingiks ellujäämisspetsialistiks, ma lihtsalt püüan elada nii, et ma ei jääks täiesti abituks, kui midagi äkki juhtub... Abitus on ju ka hirmutav.

Suuremad hirmud

- paanika ja rüüstamine teiste inimeste poolt;
- lähedaste – laste, vanemate, naabrite – toimetulematus;
- olukord, kus ei saa iseseisvalt liikuda või tegutseda;

Kui kriisid tekivad, ilmuvad nii head inimesed kui ka rüüstajad. Kõige hirmutavam on see, kui inimesed hakkavad käituma nagu ürginimesed.

„Parem on valmistuda ja loota, et seda ei lähe vaja, kui hiljem kahetseda.“

Ohutunne

Ta peab enda **riskitaju realistlikuks**. Ta ei ole ei äärmuslikult optimistlik ega ka katastroofiusk.

Ettevalmistus annab talle turvatunde – ta tunnistab, et vähendab sellega ka oma ärevust. Ta teab, et tõsisemad hädaolukorrad Eestis on võimalikud. Kui ta elab piiriäärses linnas, võib ta olla eriti tundlik geopoliitilise tegelikkuse osas.

Noh, saate aru, me elame piiril, meil ühed aknad otse piiri poole ja teised õue poole, ja seetõttu ma vaatan seda iga päev, ja, noh, uudised räägivad mõnikord midagi. Noh, põhimõtteliselt mingit sellist paanikat või midagi sellist mul ei ole.

„Kui kriisid tekivad, ilmuvad nii head inimesed kui ka rüüstajad.“

„Võtan auto ja sõidan maale.“

Valmisolek hädaolukorrale: varud ja plaan

- läbimõeldud **toiduvarud, vesi, küünlad, sularaha**;
- **magamiskotid ja gaasipliit**;
- **relv** (mõnel juhul);
- temale kuulub **maamaja**, kuhu perekond ka ohuolukorra puhul koguneb;
- maakodus on olemas ka **generaator**;
- mõtleb ka **psühholoogilisele vastupidavusele**, mitte ainult füüsilistele varudele;
- on kunagi osalenud ka kriisiks valmistumise **koolitusel**.

Võtan auto ja sõidan maale, 150 kilomeetrit, seal võibolla on olemas üks asi ja teine asi... Aga kui on tööädal ja siis ma ei saa ära minna, siis ma pean ikka siin olema. Et valgustuse mõttes meil on küünlad olemas, patareisid on, raadio on olemas.

Motivatsioon

Tema motivatsioon tuleneb **konkreetsetest isiklikest kogemustest**: lisaks COVID-19 pandeemiale ja Vene-Ukraina sõjale on ta nooruses kogenud tulekahju, majanduslikku kitsikust või on tema motivatsiooni mõjutanud elamine Eesti-Vene piiräärses linnas.

Teine tugevam motivaator on **vastutustunne lähedaste ees** – lapsed, vanemad, naabrid. Strateegiline ellujääja ei valmistu riigi soovitusel, vaid isiklikust kogemusest ja soovist tõukununa.

Pärast seda juhtumit hakkasin ma asjadesse teistmoodi suhtuma. Siis mõtlesin esimest korda, et dokumendid peavad olema ühes kohas, mingi raha peab olema ja mingisugune varu ka.

Vastutusloogika

Esmane vastutus on tema arvates alati **inimesel endal**, seejärel **kogukonnal**, alles siis **institutsioonidel**. Riik on tema sõnul vajalik, kuid ei ole esimene abistaja.

Riik on oluline, aga inimene peab ikkagi oma peaga mõtlema, mitte mütsi kandma ja arvama, et elus on kõik ainult roosiline ja päikeseline.

Ta usub, et kui riik suudab, aitab ta kõigepealt neid, kes **abi kõige rohkem vajavad**, ning seetõttu peab ta ise hakkama saama. Tegelikult ei pruugi ta riigi võimet kiirelt kõiki aidata **kuigi kõrgeks pidada**.

Kui isegi individuaalsel tasandil on nii raske täielikult valmis olla, siis ma ei usu, et riik on seda ka.

„Riik on oluline, aga inimene peab ikkagi oma peaga mõtlema.“

Takistused

- teema on sotsiaalselt markeerimata – ta võib tunda, et on **“hüüdja häääl kõrbes”**, kui üritab lähedastega koos kriisiplaane teha;
- **linnakorter** seab valmistumisele piirid;
- **usaldamatus riigi/KOV-i ja uudiste vastu** võib takistada infopõhist reageerimist (usaldab ennast rohkem kui ametlikku infot).

„Dokumendid peavad olema ühes kohas, mingi raha peab olema ja mingisugune varu ka.“

Arvatav käitumine ohuolukorras

Strateegiline ellujääja **tegutseb juba enne hädaolukorda**, mitte ei alusta tegutsemist alles selle ajal. Ta ei oota konkreetset ohusignaali – **valmisolek on pidev seisund**.

Ohu saabudes ta **ei paanitse**, sest on stsenaariumide peale juba mõelnud. Esimene samm on kontrollida lähedaste käekäiku, seejärel käitub vastavalt olukorrale – **kas jääb kohale** ja korraldab seal hakkamasaamist või **lahkub maale**.

Ta tunneb **kohalikku kogukonda** ning on sageli ise autoriteet, kelle poole abi küsimiseks pööratakse. Strateegiline ellujääja ei oota passiivselt päästmist – ta on ise enda jaoks läbi mõelnud mitu **käitumis-stsenaariumit** ohuolukorra puhuks.

Ei, see adrenaliin käib ja siis hirmus ei ole, siis lihtsalt püüad lahendada olukorda, abi otsida... Et kui on hädaolukord, vähemalt ma enda juures olen märganud, et siis tegutseda ratsionaalselt.

„Adrenaliin käib ja siis **hirmus ei ole**, siis püüad lihtsalt lahendada olukorda.“

Teadlikkus

Üldiselt on ta laia silmaringiga. Ta on osalenud **kriisivalmiduse seminaridel** või on puutunud Päästeametiga tööalaselt kokku. Võrdleb uudiste versioone kriitiliselt ja **usaldab infot, mis kordub mitmes allikas**.

Tal on hea „**kirjaoskus**“ **info kättesaamiseks** – teab näiteks Maa-ameti portaali. Strateegilisel ellujääjal on ka endal ideid, kuidas riskikommunikatsiooni paremini korraldada ja on püüdnud neid ka jagada.

Noh, seminare toimub nii Facebooki kaudu kui ka sõprade kaudu [...] Seal on selline hea publik, ja kõik räägitakse arusaadavalt.

Infokanalid

- **ERR, Facebook, Viber** – väga lokaalsed: kohalikud grupid, kohaliku linna või piirkonna ajaleht;
- **seminarid, kohalikud organisatsioonid, Päästeamet**;
- tal on juured **kogukonnas**, ta on ise kogukonna üks infojagajatest;
- jälgib vajadusel ka **venekeelseid kanaleid**.

„Loed erinevat meediat ja **kujundad oma arvamuse**.“